

a) Feste Verpflichtung einer jeden Gemeinde, dass sie im Verhältnis zu ihrer Einwohnerschaft eine bestimmte Anzahl von Ärzten bzw. Hebammen halten muss;

b) Die Verpflichtung galt progressiv: Gemeinden mit 10 000 Einwohnern mussten einen Arzt beschäftigen, mit 2 000 schon drei, aber mit 3 000 Einwohnern sogar fünf Ärzte;

c) Jede Gemeinde mit 5 000 Einwohnern musste eine Hebamme haben; in den Städten aber, die in Vierteln eingeteilt waren, gehörte eine Hebamme zu einem jeden Viertel;

d) Es waren Verpflichtungen der Gemeinde und der Bürger auch hinsichtlich der Vertragsschließung mit Ärzten und Hebammen klar vorgesehen und festgestellt worden.

Gerade über das Nichteinhalten der Vertragsverpflichtungen bestehen einige interessante Dokumente über Gerichtsverfahren zwischen Ärzten bzw. Hebammen und den Gemeinden. Es muss aber hervorgehoben werden, dass höhere Behörden — Kreisvortstehung und Ministerium — immer die Interesse der Sanitätsarbeiter verteidigte, dh. es wurde damit eigentlich der Sinn des Gesetzes geschützt.

PROBLEMI ZDRAVSTVENE KULTURE U ČASOPISU ACTA HISTORICA MEDICINAE PHARMACIAE VETERINAE U TOKU DECENIJE IZLAŽENJA*

Srebrica KNEŽEVIĆ

ZADOVOLJSTVO I PONOS I PORED NEOPHODNE MERE SAMOKRITIČNOSTI mora obuzeti sve one, koji su, pre više od sedamnaest godina¹ radili na osnivanju Jugoslovenskog društva za istoriju medicine, farmacije i veterinarstva² (koje je posle Druge redovne skupštine 1962. godine preraslo u Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, koji naziv društvo i danas nosi), i još tada pokrenuli ideju o izdavanju reprezentativnog časopisa, koji će izrazitom problematikom, steći zavidnu reputaciju, kako u zemlji, tako i u inostranstvu.

Od entuzijasta koji su se interesovali za zdravstvene prilike u prošlosti, pretežno lekara, farmaceuta i veterinarara, pored istaknutih arhivista, istoričara, etnologa i bibliotekara, koji su se okupili radi saradnje na zajedničkom polju, stvoreno je aktivno jezgro čije su delatnosti bile raznovrsne a rezultati u znatnom usponu. Analizom problematike koja je zahvaćena desetogodišnjim izlaženjem časopisa »Acta historica medicinae pharmaciae veterinae«, bez preterivanja konstatovao svi oni koji su bliski časopisu, kao i oni kojima su Acta bliska, i koji vrlo dobro znaju šta im je i koliko časopis značio, da su upravo Acta najveća aktivnost Društva do koje je, s pravom, Društvu najviše i stalo.

Polazeći od materijalnih činjenica kao što su: desetogodišnji period, u kome je izdato 14 svezaka, broj od oko 220 članaka uz saradnju istog tolikog broja autora, na oko 2400 stranica, formata osmine veoma originalne ugledne opreme, sa rezimeima sadržaja na četiri strana jezika, ako izvršimo objektivnu analizu, uzimajući u obzir i povoljna i nepovoljna mišljenja o problemima tretiranim na njegovim stranicama, moramo priznati da je časopis obrađivao niz najznačajnijih pitanja zahvatajući ih veoma široko. Časopis je pokrenuo i oživeo pojedinačni rad koordinišući ih u zajednička nastojanja, koja su, s vremena na vreme, baveći se određenim temama, davala odgovore na postavljena pitanja (higijena stanovanja, istorijat naših lečilišta, doprinos Vojvodine, Istre, Bosne i Hercegovine zdravstvenoj kulturi, ili, kao što je to slučaj sa poslednjom sveskom³ u kojoj je obrađen doprinos jugoslovenskih naroda opštoj zdravstvenoj kulturi). Već u prvom broju izrikom se stavlja do znanja da se štampaju samo oni radovi, koji do tada nigde nisu objavljeni a da radovi treba

* Uz saglasnost pisca preštampano iz časopisa »Arhiv za istoriju zdravstvene kulture Srbije«, 1971, I, 1, 77-87.

da budu prilog nauci³. Kada se ima u vidu da je proučavanje prošlosti i istorijskog razvoja zdravstvene kulture, kod nas još uvek na pojedinim poljima naučnoistraživački poduhvat ravan pionirskom poslu, za koji je potrebno oduševljenja i strpljenja, a zatim i materijalnih sredstava, sumirani rezultati delatnosti i njihova naučna dostignuća, bilo da se radi o oprobanim naučnim radnicima sa dugim naučnim stažom, ili o sasvim mladim stručnjacima koji su tek stekli diplomu, predstavljaju niz, ponekad i veoma dragocenih priloga za našu kulturu uopšte.

»Acta historica medicinae pharmaciae veterinae« je prvi časopis ove vrste pokrenut posle drugog svetskog rata kod nas, koji je od svojih prvih brojeva uspeo da okupi oko sebe lep broj saradnika, koji su mu kvalitetom svoje saradnje i aktivnošću svoga zalaganja ulivali nadu u brži i sigurniji razvoj.

Međutim, ne treba zaboraviti sve one teškoće sa kojima se časopis sukobljavao. Nade koje je zajednica ulagala u časopis nisu bile izneverene, pa ipak usled finansijskih razloga pojedina godišta⁴ su veoma smanjenog obima. Časopis u nekim slučajevima i iz tehničkih razloga nije izlazio ni u jednakom vremenskom razmaku, tako da je u pogledu njegovog prodora, na naše i svetsko tržište to je jedna od njegovih velikih slabosti.

Pored ovih navedenih teškoća, mali tiraž je stvarao i stvarao Uređivačkom odboru niz tehničkih problema. Uprkos svemu za kontinuisano izlaženje u toku decenije Društvo duguje veliku zahvalnost ranijim urednicima: idejnom i stvarnom osnivaču i dugogodišnjem uredniku prof. dr Slobodanu Đorđeviću, zatim akademiku prof. dr Vasi Butozanu, prof. dr farm. Andreji Deliniju i prof. dr Radoju Tadiću, kao i uređivačkim odborima i autorima koji su se odazivali svojim priložima. Za finansijska sredstva zahvalnost se duguje zajednici koja je pomagala i omogućavala izlaženje časopisa.

Od 1961. godine, od prvoga broja, Acta nisu imala stalne rubrike, pa na žalost i u poslednjim brojevima problematika nije skoncentrisana oko vodećih pitanja. Stoga smo, u sumiranju problematike časopisa, prema nama opravdanim shvatanjima, raznovrsnu materiju podelili na onoliko odeljaka, koji će, omogućiti da se stekne sud o karakteru časopisa i o vrstama priloga u njemu.

Nije slučajno što se već u prvom broju, na prvim stranicama daje jedinstveni pregled istorije zdravstvene kulture Jugoslavije, koji »nije savršen i do kraja izveden« ... »Radi se o pokušaju, koji je vredno pokušati izvesti povodom historijskog za nas datuma, kad Jugoslovensko društvo za istoriju medicine, farmacije i veterinarstva započinje izdavati svoj časopis. Ovaj će pregled zadobiti svoju vrijednost, ... i, danas sutra, služiti za nacrt jedne potpune i iscrpne historije zdravstvene kulture naroda Jugoslavije koju smo dužni dati već i zato jer tako obilna građa iz historije zdravstvene kulture, kao što je imaju naši narodi, ne nalazi se ni u većih«⁵. Time se sa pravom očekivala saradnja svih onih koji su imali interesa za pitanja iz naše prošlosti. Stoga, pokretanjem časopisa traženo je »svesrdno zalaganje članova u izvršavanju zadataka koje zajednica poverava« ... tražena je naučna solidnost i odgovornost svih sudelovača kako bi se mogli pružiti oni rezultati koje je sa pravom zajednica od časopisa Društva i autora očekivala⁶.

Velika većina pitanja odnosi se na *zdravstvene prilike u našim krajevima u prošlosti* počevši od najranijih izvora koji daju mogućnosti rekonstrukcije najstarije medicinske misli izražene simbolima lekarstva u vidu zmije omotane oko štapa. Članak »Ilirska i Tračka medicina«⁷ upravo obuhvata najranije elemente naše zdravstvene kulture koji su nam ostali u nasleđe od ranijih stanovnika Balkanskog poluostrva. Problematika i raznovrsni uticaj na našu zdravstvenu kulturu izneti su na veoma interesantan način u članku »Ostaci stare arapske medicine«⁸. Pored naše teritorije išlo se vremenski i prostorno i dalje, pa je rad »Pregled istorije zdravstvene kulture balkanskih naroda, suseda Jugoslavije«⁹ jedan od napora koji je tražio dobro poznavanje literature i bar opštu arheološku dokumentaciju. Uticaj autohtonih elemenata sa shvatanjima i praksom koju su donosili naseljenici, uticaj narodne na naučnu, i obrnuto, kao i uticaj pojedinaca, lekara stranaca u skorijoj prošlosti na zdravstvenu kulturu u našem narodu postavljen je i rešavan u člancima koji se odnose na sredinu prošlog veka. Tako su obuhvaćeni »Lekari stranci kao osnivači zdravstvene službe u rudarskom naselju Majdanpek 1849—1859 godine«¹⁰, »Dr Stevan Mačaj, fizikus okruga Knjaževačkog i Crnorečkog«¹¹, pa je sličan pregled učinjen i u vezi sa prisustvom američkog hirurga u toku prvog i drugog balkanskog¹² kao i za vreme prvog i drugog svetskog rata¹³.

Zdravstvene prilike u našim krajevima razumljivo da su najčešće parcijalno obrađivane. U devetom godištu, na uvodnom mestu objavljeni su sintetički pregledi. »Stari Dubrovnik i njegova zdravstvena kultura«¹⁴ i »Dubrovačko nasleđe u XIX i XX veku«¹⁵.

Ne manjeg značaja su radovi skromnog naziva »Neki podaci o zdravstvenim prilikama i lečenju u našim krajevima u prvoj polovini XVIII veka«¹⁶; »Prilog poznavanju sanitarnih i higijenskih prilika na brodovima Dubrovačke trgovačke mornarice na brodovima u XVIII veku«¹⁷, kao i »Opis Dubrovnika i Boke iz godine 1818. sa posebnim obzirom na zdravstvo u pismu dr A. Muzarelija«¹⁸. »Prilog poznavanju zubno-zdravstvenih prilika Dubrovnika u prvoj polovini XIX stoleća«¹⁹ lep je udeo stomatologa opštoj problematici. Karakter sažetog pregleda ima članak »Prilog povjesti zdravstvene kulture Istre i Hrvatskog primorja«²⁰ i »Dnevnik Maksimilijana Vrhovca«²¹. Niz arhivskih dokumenata osvetljava medicinske prilike u Boki²². U najdokumentovanije i najpreciznije radove spada rad »Zdravstvene prilike u Pančevu krajem XVIII i početkom XIX veka«²³. U časopisu ima podataka o zdravstvenim prilikama u Petrovaradinu, Bačko-Bodroškoj Županiji, a posmatrane su i »Zdravstvene prilike Slovačkih kolonista u Banatu u vreme njihovog doseljavanja u XVIII i XIX veku«²⁴.

Pored zdravstvenih prilika koje se odnose na humanu ima i istorijskih osvrta i na veterinarsku medicinu²⁵. Tako na primer članci, »O nekim enzootijama antraksa kod domaćih životinja u Srbiji u prvoj polovini XIX veka«²⁶, »Melitokokoza u Istri«²⁷, ili »Borba protiv stočnih zaraza«²⁸ upotpunjavaju ovu problematiku.

Logično da su takve zdravstvene prilike odavna nagonile stanovništvo da iznalazi načine kako bi se od bolesti i epidemija zaštitilo. *Preventivna medicina* obuhvaćena je člancima različite sadržine onim koji se odnose

na najranije podatke pa do XVIII veka, kasnije periode²⁹ ili na postupke i zaštitu od insekata³⁰, dezinfekciju pisama³¹, borbu protiv variole³².

Oboljenja i sredstva koja se primenjuju su u različitim vremenskim periodima vezana za članke raznolike sadržine. Kuga³³ je najmilija tema koja je tretirana posebno u 13 članaka a u bezbroj članaka je dodirivana. Epidemije kolere, u časopisu obuhvaćene su samo sa dva priloga³⁴.

Lazareti kao ustanove koje su onemogućavale prenošenje zaraze, njihova osnivanja i rad u pojedinim mestima vezani su za 5 članaka, koji, svaki posebno, posmatra ove ustanove u drugom kraju³⁵.

Od ostalih oboljenja najbrojnije su davani podaci o neuropsihijatrijskim oboljenjima³⁶, dva članka posvećena su onkologiji³⁷, ima podataka o ginekološkim bolestima³⁸, veneričnim³⁹, zaraznim⁴⁰, jedan detalj iz okulistike⁴¹, i o defektnim licima i njihovom tretmanu⁴².

Kakva su lečenja preduzimana i koje su sve vrste lekova u prošlosti korišćene, teme su koje su posebno obrađivane ali o kojima ima podataka i u člancima opšte prirode. Posebno je dosta prostora dato problematici vezanoj za lekovito bilje⁴³. Od ostalih sredstava obrađena su lečenja lekovitim vodama⁴⁴, prirodnim sredstvima⁴⁵, »Materija medika Dioskorida«⁴⁶, preko obaveznih lekova dalmatinskih i bokeljskih apoteka, primorskih droga⁴⁷ sve do problema snabdevanja lekovima u drugom svetskom ratu⁴⁸.

Svi dosada pobrojani problemi otvaraju novo i široko polje *socijalne medicine* koje je zastupljeno jednim delom narodnim shvatanjima o potrebi pomoći bolesnima i nizom medikoistorijskih pojava društvenog karaktera⁴⁹, a naročito podaci »O zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti jugoslovenskih pomoraca od XIV do XX stoleća« u širokom dijapazonu doprinosi odgovoru na neka pitanja. Poseban način približavanja problematici pokušan je u članku »Sociopsihološki momenti vezani za korišćenje lekovitih izvora«⁵⁰. Specifičan i interesantan je arhivski materijal obrađen pod naslovom »Prilog proučavanju položaja zdravstvenih radnika u Bosni XVII—XIX veka«⁵¹. Međutim, za žaljenje je što se sada u pojedinim oblastima narodne zdravstvene kulture samo načinju pojedina pitanja. I, što se često takav postupak ne prenosi na trajnija, sistematskija istraživanja i prikupljanje dokumentacije na osnovu koje bi se mogla načiniti sasvim pregledna slika.

Brojni problemi zdravstvene kulture obrađeni su zahvaljujući pomoćnim naukama. Na prvome mestu i po hronološkoj koncepciji dolaze članci koji se temelje na *arheološkoj građi*. Međutim, priloge ove vrste pisci su dosada manje koristili a pravih arheologa, članova društva i nema. Stoga možemo navesti samo pitanje kanalizacije kao detalj koji osvetljava zdravstvenu kulturu Splita⁵² i drugi prilog o rimskim hirurškim instrumentima⁵³.

Arhitektura je pružala podatke za radove o zdravstvenim ustanovama ali i o higijenskim uslovima stanovanja.⁵⁴

Bez pomoći *arhivistike* većina članaka ne bi bila dovoljno potkrepljena, omogućena i dokumentovana. Brojnim dokumentima služe se pisci mnogih članaka od kojih navodimo samo neke: »Jedan dosada nepoznat dokument o medicinsko farmaceutskoj prošlosti Splita«⁵⁵, »O suzbijanju kuge

1837. godine u Valjevu«⁵⁶, »Povodom jedne sumnjive smrti u Dubrovniku«⁵⁷, »Osnivanje bolnice u Valjevu 1835. god.«⁵⁸, »O nekim važnijim farmakohistorijskim dokumentima Dubrovnika«⁵⁹, i »Iz korespondencije dubrovačkih i kotorskih zdravstvenih vlasti«⁶⁰.

Stari *rukopisi* posebno su i pojedinačno obrađivani u više članaka i to jedan alhemijski rukopis⁶¹, zatim jedan apotekarski rukopis koristan za upoznavanje terapije XVII stoleća⁶², »Naš najstariji zapis o golubačkoj mušici«⁶³ i »Rukopisni primaljski priručnik«⁶⁴.

Sa kako su široke osnove posmatrani problemi zdravstvene kulture vidi se i iz činjenice da je čitava grupa radova zahtevala poznavanje *likovnih izvora*, bilo da se radilo o pitanjima okulistike⁶⁵, ginekologije⁶⁶, o seksualnom karakteru figura na sakralnim građevinama⁶⁷. Freske sa medicinskom tematikom takođe su bile privlačno polje za tri članka, koji svaki posebno, analizuje likovne izvore u Sloveniji⁶⁸, Makedoniji⁶⁹ i Srbiji⁷⁰.

Za istoriju naše zdravstvene kulture posebno značajno poglavlje čini *etnomedicina, etnoveterina i etnofarmacija* kojoj stručnjaci etnolozi i naši poznati profesori lekari⁷¹, farmaceuti i veterinari⁷² poklanjaju lepu pažnju. Monografskog karaktera su prilozi o narodnoj medicini Siriničke župe⁷³ i prilog o Istarskoj narodnoj medicini⁷⁴, dva rada o higijeni stanovanja u Srbiji⁷⁵, dva o snabdevanju vodom⁷⁶. Od bolesti, rak⁷⁷, histerija⁷⁸ i epilepsija⁷⁹ predstavljaju male monografije ovih etnomedicinskih problema razmatrajući narodno shvatanje kao i lečenje pomenutih bolesti. Bilo da se radi o ulozi istaknutih ličnosti narodnih lekara⁸⁰ ili, o kulturnim mestima na koja se odlazi radi isceljenja⁸¹, o ulozi amuleta⁸² u narodnoj medicini, prilozi su rezultati istraživačke delatnosti na terenu dobijeni upoređivanjem sa postojećom literaturom ili arhivskim dokumentima.

U narodnim shvatanjima postoji niz propisa i zabrana koji se odnose na zdravlje i bolest. Prirodni njihov nastavak je smišljena ljudska delatnost formulisana kroz *medicinsko zakonodavstvo*⁸³. Otuda sasvim logično proizilaze analiza elemenata zdravstvene kulture u odredbama Grbaljskog⁸⁴, Senjskog i Riječkog statuta⁸⁵, zatim niz osvrta na zdravstvene naredbe⁸⁶ i prilozi o začecima zdravstvene službe⁸⁷ kao i posebne obaveze hirurga prema krivično sudskim organima grada Rijeke⁸⁸.

Izvestan broj radova uz ostale vrste dokumentacije koristi i navodi *statistiku*⁸⁹ naročito u poslednjim sveskama časopisa.

Iz pobrojanih naslova i tema koje su autori obrađivali mora se konstatovati raznovrsnost oblasti koje su istoričari zdravstvene kulture u toku desetogodišnjeg perioda obrađivali. Među njima ima značajnih članaka koji su dali svoj doprinos ugledu i kvalitetu našeg časopisa. Isto tako ima priloga koji su učinili dostupnim nauci i javnosti niz dokumenata, shvatanja i postupaka iz naše prošlosti. »Neki prilozi«, po mišljenju objavljenom u osvrta na delatnost Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, gde je obuhvaćena i petogodišnja delatnost časopisa, »nose gdešto i jednolinijski, deskriptivni karakter. Ipak time naučni fond saznanja narasta tako da se potom može pričeti i sintetičkom sagledavanju i eksplikaciji problema zdravstva u kretanju od poznije do skorije prošlosti«⁹⁰.

Nedostatak koji se proteže u većini brojeva jeste nedostatak *teorijsko metodoloških članaka*. I najdobronamerniji prikazivač desetogodišnjeg perio-

da mora zameriti što nije sve više obraćana pažnja metodološkim problemima. Obrnuto, prelistavajući časopis iz broja u broj, stiže se neizgladiv utisak da se nastoji da pribere što više materijalnih činjenica, koje, svaki autor shodno svojim interesovanjima i mogućnostima, kao i u zavisnosti od uže profesionalne orijentacije, specifično obrađuje. Prirodno je očekivati da su najbrojniji članci podređeni historiografskom metodu prilaznja pojavama. Počevši od prvoga broja, od članka »Prolegomenon historiji zdravstvene kulture«⁹¹ preko opsežno i marljivo, studiozno urađene »Historiografije vojnog saniteta«⁹², posebno teorijska metodologija nije zastupljena. Takođe je bila zapostavljena i diskusija o teorijskim pitanjima ma da je bilo pokušaja u tome pravcu⁹³.

Terminološki problemi i medicinski jezik čine po broju radova malenu ali značajnu grupu⁹⁴, među kojima i poznati etnografski leksikon, Vukov rječnik⁹⁵ i interesantno tumačenje izraza »nežit«⁹⁶.

Zanimljivo je napomenuti da je najveći broj radova iz humane medicine dok ima i nekoliko priloga sasvim specifičnih, iz *istorije stomatoloških prilika* (tek od petog godišta) »Stari srpski zbornici o zubnom lekarstvu«⁹⁷, zatim »Proučavanje zubno-zdravstvenih prilika u Dubrovniku«⁹⁸, ili, osvetljavanje ličnosti zubnih lekara⁹⁹.

Najomikljenija tema koja je zastupljena sa preko 25 radova su *prilozi koji se odnose na život i rad naših zdravstvenih radnika i naučnika* počevši od članka »Ličnost magistra Antonija lekara cara Dušana«¹⁰⁰, »Zdravstveni pomoćnici u srednjevekovnom Dubrovniku«¹⁰¹, »Medicinsko delo Vase Pelagića«¹⁰², pa do naših savremenika¹⁰³. O ličnostima apotekara je manje pisano¹⁰⁴ o veterinarima samo u nekoliko priloga¹⁰⁵.

Istorijat apoteka i bolnica obuhvata i najstarije periode i »Srpske srednjovekovne bolnice«¹⁰⁶, Dečansku bolnicu¹⁰⁷, zatim je data istorija Zagrebačkih civilnih¹⁰⁸ i posebno vojnih bolnica¹⁰⁹. Ima podataka i o bolnicama u drugim našim gradovima, Pančevu, Valjevu, Zemunu, Sremskoj Mitrovici itd. a zatim ima i osvrt na »Partizanske bolnice u Sremu«¹¹⁰.

Time dolazimo do posebne problematske celine, koju čini izučavanje *saniteta za vreme narodnooslobodilačkog rata*.

Veoma interesantan je članak »Ranjenici kao operativni i moralni faktor u četvrtoj i petoj neprijateljskoj ofanzivi«¹¹¹. »Osvrt na rad sanitetske službe u toku NOR-a«¹¹² »Zdravstvena zaštita boraca u Istri«¹¹³, »Borba protiv pegavca«¹¹⁴, »Zdravstveno vaspitanje u NOR-u«¹¹⁵, »Veterinarski kadar u NOR-u«¹¹⁶, »Snabdevanje lekovima«¹¹⁷, »Lečenje povređenih i bolesnih konja u vreme narodnooslobodilačkog rata«¹¹⁸, pokazuje raznovrsnost problematike ovoga perioda.

O *doprinosu zdravstvenoj kulturi ili udelu u njenom proučavanju* sintetički prikazi objavljeni su u poslednjoj X/2 svesci i to: »Doprinos jugoslovenskih naroda medicinskim naukama u svetu« i »Doprinos farmaceuta Jugoslavije razvoju međunarodne farmacije«. Sem toga značajni su i članci: »Delatnost kneza Miloša na organizaciji sanitetske službe u Srbiji«¹¹⁹, »De-lovanje i značaj apoteke Male braće«¹²⁰, »Doprinos Acíma Medovića«¹²¹, »Nikola Tesla i njegov prilog medicini«¹²² i »Doprinos akademika prof. dr M. S. Filipovića izučavanju problema narodne zdravstvene kulture«¹²³.

Časopis je doneo veći broj nekrologa članova Društva koji su se intenzivno bavili problemima zdravstvene kulture. Pored toga u godištu V/1—2 data je *Bibliografija jugoslovenskih knjiga iz istorije medicine, farmacije i veterine 1945—1965. god.*¹²⁴.

Literatura

- ¹ Delini A., Societas Iugoslavica, Acta historica medicinae pharmaciae veterinae (dalje Acta), I/1, 13.; Đorđević S., Bilo je to pre deset godina, Acta IV/1—2, 205—206.; Tartalja H., Deset godina postojanja i rada Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Jubilarni zbornik, Beograd, 1965, 7—9; Grujić V., Bibliografija Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Godišnjak grada Beograda XI—XII, Beograd 1968, 523—524. — ² Delini A., Acta, III/2, 175. — ³ Acta, I/2, 190. — ⁴ Godine 1966 Acta VI imaju svega 93 stranice a u prethodna 1965. godina nije bila mnogo obimnija sveska sadrži 124 stranice. — ⁵ Bazala V., Prolegomenon historiji zdravstvene kulture naroda Jugoslavije, Acta, I/1, 17. — ⁶ Butozan V., Prednact Usta-va i uloga Jugoslovenskog društva za istoriju medicine, farmacije i veterine, Acta II/1, 8. — ⁷ Stanojević V., Ilirska i Tračanska medicina, Acta, II/1, 9. — ⁸ Bazala V., Acta, III/1—2, 90. — ⁹ Stanojević V., Acta, III/1—2, IV/1—2, 5. — ¹⁰ Stojančević V., Acta X, 81. — ¹¹ Velimirović M., Acta VI, 63. — ¹² Živojinović D., Američki hirurzi i lekari u Srbiji 1913. godine, Acta, IV/1—2, 138. — ¹³ Dragić Đ. Osvrt na rad sanitetske službe u toku NOR-a, Acta, I/1, 48., Nik A., Historiografija vojnog saniteta 1912—1919, Acta, IX/1—2, 224. — ¹⁴ Acta, IX/1—2, 5. — ¹⁵ Acta, IX/1—2, 17. — ¹⁶ Đorđević S., Acta, I/2, 138. — ¹⁷ Živojinović D., Acta IX/1—2, 75. — ¹⁸ Kordić Š., Acta, VII, 5., IX/1—2, 79. — ¹⁹ Korin, Horvat, Korin, Matejčić i Vrbanić, Acta VIII/1—2, 25. — ²⁰ Despot D., Acta VI/1—2, 17. — ²¹ Mijušković S., Zdravstveno obavestajna služba u Boki i kretanje zaraza u Hercegovini i Podgorici 1763—1766. Acta III/1—2, 64. — ²² Acta II/2, 120. — ²³ Acta IX/1—2, 175, 187, 211. — ²⁴ Divljanović D., Acta V/1—5, 51. — isti Crni prišt, Acta VI, 35., Kadić M., Brojčano stanje veterinaru u Hrvatskoj 1893—1930, Acta VII/1—2, 48. — ²⁵ Divljanović D., Acta V/1—2, 51. — ²⁶ Alerlaj, Bastalić, Rapić, Acta VIII/1—2, 45. — ²⁷ Divljanović D., Epizootiološka situacija i borba protiv stočnih zaraznih bolesti u Srbiji tokom XIX veka, Acta X/1, 69. — ²⁸ Katić R., Preventivna medicina u Srbiji tokom XIX veka, Acta I/1, 65., Tadić R., Udeo Vojvodine u razvoju naše preventivne medicine od 1701. do 1914. godine, Acta IX/1—2, 163. — ²⁹ Tucakov J., Zaštita od insekata naših predaka naseljenih po močvarnim krajevima, Acta VIII/1—2, 157. — ³⁰ Petković S., Dezinfekcija pisama u provizornim karantinima i kordonima u vreme kuge u Srbiji 1837. godine, Acta IV/1—253. — ³¹ Pintar I., Borba protiv variole u Sloveniji, Acta II/2, 44. — ³² Acta I/2, 166, 170., II/1, 89., II/2, 72. III/1—2, 16, 73, 117., IV/1—2, 8., V/1—2, 65., VI/1—2, 11., VII/1—2, 154., VIII/1—2, 231. — ³³ Acta VII/1—2, 151., IX/1—2, 181. — ³⁴ Acta II/1—2, 5., IV/1—2, 194., V/1—2, 5., VIII/1—5, 5. — ³⁵ Acta II/1, 39., II/2, 130., IV/1—2, 116., X/1, 101. — ³⁶ Kerbler J., Prilog historiji onkologije u Hrvatskoj, Acta IV/1—2, isti, Lečenje raka u pučkoj medicini, Acta III/1—2, 125. — ³⁷ Acta IV/1—2, 195., VIII/1—2, 225. — ³⁸ Acta II/2, 128. — ³⁹ Acta II/2, 44. — ⁴⁰ Prijatelj K., Dubrovački barokni slikar Denko Staj i okulistika, Acta I/1, 133. — ⁴¹ Acta II/2, 132. — ⁴² Acta I/1, 163., I/2, 179., II/1, 102., II/2, 145., VIII/1—2, 49. — ⁴³ Acta II/2, 138, 153., VII/1—2, 96., VIII/1—2, 185. — ⁴⁴ Borisov P., Acta VII/1—2, 86. — ⁴⁵ Mirković A., II/2, 53. — ⁴⁶ Acta IV/1—2, 188., VIII/1—2, 57., IX/1—2, 247. — ⁴⁷ Porges D., Snabdevanje lekovima u drugom svetskom ratu, Acta IX/1—2, 247. — ⁴⁸ Feri R., O zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti pomoraca jugoslovenskih od XIV do XIX stoleća, Acta III/1—2, 50., Matejčić R., Neki momenti u organizaciji pomorske zdravstvene službe u Rijeci, Acta IX/1—2, 133. — ⁴⁹ Acta VII/1—2, 73. — ⁵⁰ Gabričević V., Acta III/1—2, 45. — ⁵¹ Milošević P., Acta IX/1—2, 277. — ⁵² Najviše objavljeno u Acta VIII/1—2, 5, 63, 81, 87, 169. — ⁵³ Velnić V. Acta I/1, 103. — ⁵⁴ Acta II/1, 89. — ⁵⁵ Novaković N., Acta II/1, 127. — ⁵⁶ Acta II/2, 135. — ⁵⁷ Kesterčaneč Z., Acta IX/1—2, 62. — ⁵⁸ Mijušković S., Acta IX/1—2, 89. — ⁵⁹ Bošnjak, Tartalja, Značajan alkemijski rukopis: Manuale Chymico-Sympatheticum, Acta I/1, 170. — ⁶⁰ Bošnjak i Tartalja, Zanimljivi »Arznei Buch« iz XVII stoleća, Acta IV/1—2, 171. — ⁶¹ Katić R., Acta II/2, 163. — ⁶² Bazala V., Crteži u rukopisnom primaljskom priručniku dr Ivana Karobija iz 1759. godine, Acta IV/1—2, 159. — ⁶³ Acta II/1, 133. — ⁶⁴ Acta IV/1—2, 159. — ⁶⁵ Kostić A., Profane skulpture na zvoniku Stolne crkve u

Splitu, Acta VII/1—2, 36. — ⁶⁸ *Minarik F.*, Zdravstveno istorijski motivi na freskama u dvorcu Olimplje, Acta II/2, 88. — ⁶⁹ *Vasiljević D.*, Srednjovekovno slikarstvo u Srbiji i Makedoniji kao izvor za proučavanje istorije zdravstvene kulture, Acta VI/1—2, 71. — *Brezjanin R.*, Freske sa medicinskom tematikom u Makedoniji, Acta VII/1—2, 42. — ⁷⁰ *Vasiljević J.*, Neuropsihijatrijska oboljenja na nekim srednjovekovnim freskama, Acta II/1, 39. — ⁷¹ *Glesinger L.* i *Kerbler J.* — ⁷² *Tucakov J.* i *Romano J.* — ⁷³ Acta II/1, 112. — ⁷⁴ *Miličević J.*, Acta VIII/1—2, 35. — ⁷⁵ *Nikolić-Stojančević V.*, Narodna higijena i zdravstveni uslovi stanovanja u Srbiji, Acta VIII/1—2, 169. — *Hasanbegović R.*, Neki etnološki činoci i higijena stanovanja u Istočnoj Srbiji, Acta VIII/1—2, 181. — ⁷⁶ *Paunovska-Stefčeska B.*, Snabdevanje vodom u Tetovu, Acta VIII/1—2, 199. — *Knežević S.*, Voda u tradicionalnoj zdravstvenoj kulturi, Acta VIII/1—2, 177. — ⁷⁷ *Kerbler J.*, Lečenje raka u pučkoj medicini Južnih Slavena, Acta III/1—2, 125. — ⁷⁸ *Glesinger L.*, Histerija y našoj narodnoj medicini, Acta IV/1—2, 116. — ⁷⁹ *Gorska bolest*, Acta X/1, 101. — ⁸⁰ Kakav je bio Ećim Toma, Acta IX/1—2, 265. — ⁸¹ Srpski manastiri kao centri kulta isceljenja, Acta VI/1—2, 45. — ⁸² *Bazala V.*, Acta III/1—2, 90. — ⁸³ *Đorđević S.*, *Carić K.*, Podaci o organizaciji i radu zdravstvene službe u Dubrovačkoj republici prema zapisima Bara Betere, Acta III/1—2, 110. — ⁸⁴ *Berić B.*, *Mirko-
vić A.*, Elementi zdravstvene kulture u odredbama Grbaljskog statuta, Acta IX/1—2, 95. — ⁸⁵ *Matejčić M.*, Statut zdravstvene službe u Senju u XIX stoleću, Acta VIII/1—2, 11. — *Milović Đ.*, Uredbe o zdravstvenoj službi u Rijeci, Acta VIII/1—2, 17. — ⁸⁶ *Katić R.*, Uputstvo o vladanju za vreme kolere, Acta III/1—2, 48.; *Korolija S.*, Osvrt na propis iz 1891. godine o veterinarskoj službi u Crnoj Gori, Acta III/1—2, 169.; *Katić R.*, Razlozi za ukidanje bolnice u Zemunu, Acta IV/1—2, 128.; *Gavrilović V.*, Uputstvo za lekare i hirurge koji se bave posetom bolesnika, Acta VIII/1—2, 229. — ⁸⁸ *Milović Đ.*, O posebnim obavezama riječkih ranara, kirurga, Acta IX/1—2, 127.; *Rado-
savljević i Mihajlović*, Jedna zanimljiva naredba o sprečavanju zaraznih bolesti u Srbiji iz 1844. godine, Acta X/1, 159. — ⁸⁷ *Minarik F.*, Začeci zdravstvene službe u Idriji, Acta IV/1—2, 42.; *Sundrica Z.*, Osnivanje zdravstvene komisije u Dubrovniku 1808. godine, Acta IV/1—2, 60. — ⁸⁹ *Kerbler J.*, Prva statistika o raku u Hrvatskoj, Acta I/2, 101.; *Kadić M.*, Brojčano stanje veterinarara, Acta VII/1—2, 49.; *Stojančević V.*, Zdravstvene prilike slovačkih kolonista u Banatu u vreme njihovog doseljavanja u XVIII i XIX veku, Acta IX/1—2, 211. — ⁹⁰ *Grujić V.*, Bibliografija Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Godišnjak grada Beograda XI—XII Beograd 1964—1965, 525. — ⁹¹ Acta I/1, 17. — ⁹² *Nik A.*, Acta IX/1—2, 219. — ⁹³ *Knežević S.*, Primena anketne metode u istraživanjima narodne medicine, Acta VI/1—2, 42.; — ⁹⁴ *Arnautović A.*, Naš medicinski jezik, Acta I/1, 154.; *Arnautović A.*, Split i Zadar, laboratoriji narodnog medicinskog nazivlja, Acta III/1—2, 27. — ⁹⁵ Acta I/2, 179. — ⁹⁶ Acta II/1, 79. — ⁹⁷ *Gavrilović V.*, Acta V/1—2, 40. — ⁹⁸ *Kordić Š.*, Acta V/1—2, 77., VII/1—2, 5., VIII/1—2, 97., IX/1—2, 79. — ⁹⁹ *Gavrilović V.*, Acta VIII/1—2, 22., *Kordić Š.*, Dubrovčani Franjo Dabović i Ivo Stjepović, diplomirani zubni liječnici sveučilišta u Bolonji, Acta VIII/1—2, 79. — ¹⁰⁰ Acta II/2, 129. — ¹⁰¹ *Orlić Đ.*, Acta II/2, 24. — ¹⁰² *Radovanović Z.*, Acta V/1—2, 21. — ¹⁰³ *Pintar I.*, Dr Ivan Fran Kovač, Acta I/1, 122.; *Katić R.*, Hirurzi staroga Kotora, I/1, 5.; *Divljanović D.*, Lékari u Valjevu između 1830. i 1848. godine, Acta III/1—2, 136.; *Katić R.*, Dr Miloš Radoičić, Acta III/1—2, 148.; *Živojinović D.*, O Američkim hirurzima i lekarima u Srbiji 1913. godine, Acta IV/1—2, 138.; *Grujić V.*, Početni zamah književnog i kulturnog javnog rada dr Vladana Đorđevića, Acta V/1—2, 31.; *Brezjanin R.*, Zdravstveno delo makedonskih preporoditelja, Acta V/1—2, 61.; *Helfrich F.*, Ljekarne i ljekarnici u Osijeku 1832—1836. god., Acta V/1—2, 88.; *Divljanović D.*, Konduit liste nekih okružnih lekara u Srbiji 1845. godine, Acta VI/1—2, 58.; *Velimirović M.*, Dr Stevan Mačaj, Acta VI/1—2, 63.; *Gavrilović V.*, Prve srpkinje doktorice medicine, Acta VII/1—2, 65.; *An-
tić V.*, Liječnici u Istri, Rijeci i Hrvatskom primorju kao pioniri zdravstvenog turizma, Acta VIII/1—2, 69.; *Jurdana S.*, Ličnosti koje su utjecale na zdravstveni razvoj Crikvenice, Acta VIII/1—2, 77.; *Feri R.*, O korporaciji barbijera, hirurga, Acta IX/1—2, 53.; *Pantić M.*, Dubrovački lekari — književnici iz XVIII veka, Acta IX/1—2, 25.; *Matejčić M.*, Neki podaci o bakarskim liječnicima — kirurzima u XVIII stoleću, Acta IX/1—2, 141.; *Mičić M.*, Doktorice medicine u Sremskoj županiji do 1848. godine, Acta IX/1—2, 197.; *Knežević S.*, Grci i grkokincari narodni lekari u našim krajevima i jedan od najpoznatijih Ećim Toma lekar žitelja beogradskih, Acta IX/1—2, 265.; *Levntal Z.*, Grgur Bučić u oglasu pisama Ernestu Haeckelu, Acta X/1, 123.; *Simić V.*, Dr Ljubomir Mladenović i njegove zasluge u osnivanju Veterinarskog fakulteta u Beogradu, Acta X/1, 137.; *Despot M.*, Neki podaci o životu i radu dr Alek-

sandra Mraovića, Acta X/1, 153. — ¹⁰⁴ *Tartalja H.*, O poreklu obitelji trogirskog apote-
tekarara Kreljutić-Delale, Acta III/1—2, 79.; *Dojmi L.*, Još o porijeklu obitelji Kre-
ljutić-Delale, Acta V/1—2, 101. — ¹⁰⁵ *Divljanović D.*, Jedan prilog istoriji veterinar-
stva u nas, Acta II/1, 133.; *Romano J.*, Veterinarski kadar i njegovo osposobljavanje
u narodnooslobodilačkom ratu, Acta II/1, 58. — ¹⁰⁶ *Stanojević L.*, Acta VI/1—2, 5. —
¹⁰⁷ *Katić*, Acta IV/1—2, 29. — ¹⁰⁸ *Bazala V.*, Povjest zagrebačkih bolnica, Acta I, 47.
— ¹⁰⁹ *Nik A.*, Vojna bolnica u Zagrebu, Acta IV/1—2, 76. — ¹¹⁰ Acta IX/1—2, 241. —
¹¹¹ *Nikoliš G.*, Acta VIII/102, 203. — ¹¹² *Dragić Đ.*, Acta I/1, 46. — ¹¹³ *Blečić K.*, Acta
VIII/1—2, 41. — ¹¹⁴ *Kaljalović R.*, Acta I/2, 30. — ¹¹⁵ *Dragić Đ.*, Acta VIII/1—2, 215. —
¹¹⁶ *Romano J.*, Acta II/2, 58. — ¹¹⁷ *Porges D.*, Acta IX/1—2, 2, 247. —
¹¹⁸ *Romano J.*, Acta II/1, 62. — ¹¹⁹ *Stojančević V.*, Acta VIII/1—2, 109. —
¹²⁰ *Velnić V.*, Acta IX/1—2, 57. — ¹²¹ *Grujić V.*, Doprinos Aćima Medovića medicinsko
sudskoj književnosti, Acta X/1, 115. — ¹²² *Marković M.*, Acta VIII/1—2, 62. — ¹²³ *Kne-
žević S.*, Acta X/1, 145. — ¹²⁴ *Srdanović-Barać O.*, Acta V/1—2, 107.

LES PROBLEMES DE LA CULTURE SANITAIRE DANS LA REVUE
»ACTA HISTORICA MEDICINAE PHARMACIAE VETERINAE«
A LA SUITE D'UNE DECENNE DE L'APPARITION

Srebrica KNEŽEVIĆ

L'OBJET DE L'ANALYSE EST LA REVUE DE LA SOCIÉTÉ SCIENTIFIQUE YOU-
goslave d'histoire de la Médecine, de la Pharmacie et de la Médecine Veterinaire »Acta
historica medicinae pharmaciae veterinae«, dont le secrétaire, dans le courant de
dernières années, est même temps l'auteur de cette analyse.

Le but de l'analyse est de donner un recensement critique cocerant les problèmes
traités dans le revue. L'auteur a pris, comme la base de ce travail, un assez grand
nombre d'articles publiés pendant les dix dernières années. Les questions sont groupées
à la manière suivante: importance et essence des problèmes de la culture sanitaire;
médecine preventive; maladies; médecine sociale. Suivent ensuite les problèmes se
rapportant à l'archéologie, l'architecture, l'ethnomédecine; de même que ceux
concernant archives, statiftique, manuscrits médicaux, ressources des arts plastiques,
législation médicale, langue médicale et problèmes de terminologie, biographies des
médecins, historique des pharmacies et des hôpitaux, contribution à la culture
sanitaire et à ses recherches, service de la santé pendant la Guerre de libération
nationale 1941-1944. La revue a publié aussi la bibliographie des livres médicaux
yugoslaves sur l'histoire de la médecine.

Grâce à tout sela la revue a acquis une réputation digne d'envie dans le pays et à
l'étranger. Les fondateurs et les premiers rédacteurs-en-chefs sont Prof. Dr. Slobodan
Djodjević, Acad. Prof. Dr. Vaso Butozan, Prof. Dr. Andreza Delini et Prof. Dr. Radoje
Tadić.